

Graffiti, nye og gamle

En orientering

Af Eske K. Mathiesen

En vandring på Nørrebro

Graffiti er italiensk og betyder indridsninger. Det er også i familie med det græske grafå, som betyder indridser eller skriver.

Skriften på væggen taler med mange tunger. En indsamling af graffiti på det indre Nørrebro i København i slutningen af april 1986 (1) viser det. Indsamlingen drejede sig kun om graffiti på mure, der var umiddelbart offentligt tilgængelige; værtshustoiletter blev således ikke besøgt.

Også på Nørrebro, og fremfor alt i fodgængertunnelerne, fandtes de store, farvestrålende, med spray-maling kalligraferede graffiti, som kendes fra S-togsovermalingerne, og som særlig har haft mediernes bevågenhed. Ikke sjældent fortalte væggene i tunnelerne, at der havde fundet billedkrige sted med gentagne overmalinger til følge. Disse store amerikansk inspirerede graffiti skal jeg komme ind på i næste afsnit.

Men stadig fandtes også de traditionelle graffiti, som både kan være politiske og obskøne, ironiske, naive, opfordrende og meget andet. På stenrækværket på Dronning Louises Bro kunne man f.eks. læse denne samling: »Bush go home«, »Knus Nato«, »Destroy Power«, »Frigiv Sahkarov« (overstreget til) »Frigid Sakharov«, »Kys«, »Klat!«, »Fisse«, »Demo mod kontrol«, »Mickey Mouse is dead«, »Oprør«, »Kvindekamp er mere end klassekamp«, »Giv os natten tilbage«, »Patterne frem«, »Tornerose vågn op« og »Fri Junk«. På væggene i tunnelen under Dronning Louises Bro kunne man læse: »Stenslag mod systemet«, »Demo mod sløvsind – 1. april«, »Kamp mod politistat«, »Rabbit Looking for a ghetto to BLAST!«, »Make Riots – not babies«, »Hopla«, »Hop«, »Død over Nato«,

»Kæmp for alt hvad du har kært
Dø om så det gælder
da er livet ej så svært
døden ej heller«,

»Fuck the law«, »Schlüter og vrøvl!«, »Hvorfor gå i skole når man kan spise madpakken hjemme?«, »Verden er håbløs den lider af gruppeegoisme«, »Bekæmp Weide« og »Too much – too many people – too much«.

I denne samling udsagn har man nøgleord til adskillige emner i de sidste tiders politiske og samfundsmæssige debat, fra storpolitik til lokalpolitik, fra livsanskuelsesdebat til kønsdebat. Ikke så få steder på Nørrebro kunne man finde rester af slagordene fra de slagsmål, der de sidste år har stået på Nørrebro mellem beboere, BZere og ordensmagt. Jeg tænker på slaget om »Byggeren« – byggelegepladsen i Stengade, hine majdage i 1981 da en veritabel hær af politibetjente i himmelblå kampuniformer besatte Nørrebro, og jeg tænker på BZernes besættelse af først Allotria-ejendommen i Korsgade og siden af Alderstrøstkarreen på Nørrebrogade. I gården til den sidste kunne man læse denne gravskrift over politiet

»På en pansers grav
vokser ingen roser
Gud vil ikke have ham
og fanden tør ikke tage ham«

Dette synspunkt på politiet kan suppleres med en tekst på den skæve skulptur »Fredens port« ved Fredensbro:

»Dem gud ikke
gav hjerne
gav han knippel
skjold og stjerne«

På samme skulptur stod desuden: »Pikken op i kussen«, »Brug kondom . . . Nej, det smager så grimt«. Uartighed og politisk aktivitet blandes på murene. »Skyd Weide!« stod der ikke så få steder på Nørrebro. »Amir er dejlig« stod der et enkelt sted. Den større verden ved siden af den mindre. I Elmegade fik man at vide, at »Reagan er en opreklameret hundelort« og at »Valkyrierne rider igen«. I gangtunnelen under Fredensbro stod der både »Ud med tyrkerne« og »Nej til racisme« ved siden af bemærkninger som »Pik«, »Bryd isolationen«, »Du har ikke en chance ta

den!«, »Ung angst« og »Hærværk nu«. De store og de små diskussioner brydes.

Hvad kunne man f.eks. ikke få ud af Assistens kirkegårds mur ud til Nørrebrogade? »Aids forever«, »Vær glad – skælv«, »Tag volden fra magten«, »Nej til taxameterpasning«, »Bliv aktiv nu«, »Ned med oprustningen«, »Anhold Knippelsvingeren. Retsplejeloven paragraf 755 stk. 1-2«, »Tag heksen ned fra bålet«, »Hvem kan føre solen bag lyset?«, »1984 coming soon«, »Vi er de hekse som vores forfædre advarede os imod«, »Vi er de hekse som vore forfædre brændte af«, »Bryd ikke ud, bryd sammen«, »Hvor er Godot?«, »Robin Hood det er fremtiden«, »Burbørn nej tak«, »Stop blodbadet«, »Kød er mord«, »Roy was killed here« (Spiller på klassikeren blandt moderne graffiti: Killroy was here), »Nej til atomvåben – og til politistat« og »Hjælp de enlige mødre«.

Murene blomstrer. Man kommenterer hinanden, der bogstavrimenes og enderimes (»For en bolig vi kan betale/gør sociale boliger sociale«). Bogstaverne vokser og bliver symboler eller billeder, s-et i USA kan f.eks. blive til et hagekors, som x-et blev det i Nixon i Vietnamkrigens tid (og måske med større billed- og bogstavmæssig ret).

Frodigheden i nutidens graffiti-tekster får man et levende indtryk af i en række småbøger (2), der er udkommet de sidste år. De består angiveligt af indsamlet materiale ved siden af noget oversat. Bogen »Foragt for magt – graffitiernes billedbog«, som (3) er uden redaktør men udgivet af Københavns bogforlag, skal fremhæves for sine mange fine fotografier af danske graffiti, og fordi den ikke blot har stof fra København. Den samlede graffiti-tradition bliver ikke mindre frodig af, at disse bøger selv kommer til at indgå i traditionen. Det må man i alle tilfælde formode, når man f.eks. ser oplagstallene for Nigel Rees og Niels Søndergaards »Graffiti«. Fra oktober til januar 1985 er den kommet i 10 oplag og trykt i 125.000 eksemplarer. Med graffiti er man i den samme situation som med f.eks. gåder, vittigheder, viser og adskillige andre fortælle- og syngformer, at skriftlig og mundtlig tradition indgår en vekselvirkning. På et givet tidspunkt vil det være vanskeligt at sige, hvad der kom først.

Man kan tale om flere spor i graffiti-traditionen. Der er graffiti på murene, og der er graffiti i bøgerne; men midt imellem dem, som en vekselvis proces, og omkring dem er der en mundtlig graffiti-tradition, hvis man kan sige det sådan, et frodigt samtaleprog spækket med vittigheder, kvikheder, sjoforter, slang og brandere. En del af dette sprog kommer op på murene, en del får talemådepræg, det meste glemmes med tiden. Graffiti er blevet en noget flydende betegnelse, f.eks. også for de ordspil, man laver på edb-maskiner kontorerne imellem. Et vist slægtskab med den såkaldte »xeroxlore« kan iagttages; med xeroxlore (4) menes de kopi-

Et rædselsbillede i den lille lokalavis: en flok skræmte børn i 6-7 års alderen omgivet af lurende voksne. Disse voksne har nogle tilsyneladende smil på ansigtet - sådan nogle rigtige schäfersmil, der passer godt på situationen. Børnene ser på fotografen, som var det ham der var skyld i det forfærdelige. De er helt stive i ansigtet - som folk på KZ-lejrbilleder. Der er en vis komposition i billedet: de voksne eller måske især deres smil presser børnene hen imod noget, der ligner nogle skærme.

Børnene knuger nogle små genstande i hænderne på forskellig måde - som var det flag, slikpinde eller små dolke. I alle tilfælde synes de at ville forsvare sig med disse genstande. Der er en atmosfære på billedet af børnerædsel og voksenmagt. Sådan nærmest henad dressur.

Så læser man underteksten: »Som led i den socialdemokratiske kulturuge har der været gennemført demonstrationstimer i hvordan man lærer børn at lave graffiti«.

Skulle nogen undre sig over den tiltagende tilsvining af gader og veje, ser man altså her en af årsagerne: pædagogernes obligatoriske og formålsrettede undervisning af børn, således at disse ikke senere skal stå uforberedt den dag, de er alene med en husvæg og synes det er for lidt at pisse op ad den.

At det netop er pædagoger der går ind for sagen kan heller ikke undre: denne bemærkelsesværdige samfundsklasse har i årenes løb jo gjort en stor indsats for at deres egne fortrængte infantiliteter kun-

Jack was here

Af
JESS ØRNSBO

ne lægges over på børnene - og således med tilbagevirkende kraft ligalisere deres eget uudviklede sjæleliv. Besynderligvis nok er det jo nemlig dette yderst ukunstneriske og fantasiforladte folkefærd, der opfandt begrebet kreativitet. Det har som bekendt noget at gøre med at strikke karklude og komme æg i håret. Andre samfundsgrupper er fulgt efter og har bidraget til begrebets udvikling. Som man kan forvisse sig om i avisernes annoncer, er kreativitet endt som noget kun erhvervslivets folk er på jagt efter.

Hvordan det egentlig forholder sig med samspillet mellem kreativitet og fantasi, kan man se af det lille eksempel med kulturpædagogen Inger Lise Kofoed, som ud fra sine egne magtmanipulatoriske præmisser gjorde alt hvad hun kunne i halvfjerdserne for at fortrænge fantasien fra børnebøgerne og erstatte den med regelret kreativ socialrealisme.

Nu er det kunstneriske indslag i grafittien jo hurtigt overset. Der er måske én procent af det man ser på murene, der virkelig er en form for farvehengivelse. Det meste er en hurtig nedkradsen af egne forbogstaver TG, BH, LH osv.,

osv. Og så er der selvfølgelig det mere ambitiøse, der på så indforstået måde fremviser ruinerne af det danske sprog: shit, fuck, sucker. Man bliver helt sentimental, hvis man en enkelt gang løber på en dansk indskrift: Sylt et egern.

Det må være mange århundreder siden, man havde de andre plankeværksfor nærmelser: Erik elsker Else.

I begyndelsen var graffittien jo ellers morsomheder på toiletvægge. Siden bredte toiletvæggene sig temmeligt langt ud i byen. Idag ligner København med alle sine krablerier næsten ét stort lokum, hvor alle har tørret fødderne af. Det der begyndt som noget elitært er endt som en stor anonym infantilitet. Alle disse lige-gyldige bogstaver har dog bevaret en dimension af nødtøft omend af mere åndelig art: som dyrene afmærker deres område med urin, befolker disse generationer af forulykket alting murene med deres babytegn som sad hele deres identitet i en spraydåse og deres underskrift altid var hærværkets.

Men lad os bortset fra pædagogerne og de altid fraværende forældre heller ikke glemme mediernes og pressens store indsats for at forværre situationen: ud fra den overbevisning at alt hvad der sker i New York også skal ske i Danmark, og at ingen kriminalitet er så uinteressant, at vi ikke også bør have den, har geskæftige journalister gjort hvad de kunne for at vi i bedste modeøjemed også kunne få del i problemerne. Deres er skylden for at alt dette krableri er blevet pre-stigegivende.

Weekendavisen 3.-9. oktober 1986.

Satirisk serigrافي af den svenske kunstner Marie-Louise de Geer-Bergenstråhle fra 1969. Fra Bengt Olvångs bog *Våga se! Svensk konst 1945-1880*. Uddevalla 1983.

maskinekopier der cirkulerer folk og kontorer imellem; ofte er der både billeder og tekst på, og de tager muntert-satirisk stilling til alt fra seksuallivet til arbejdsmarkedet og døden. Den billedmæssige opfindsomhed i dem er undertiden stor. Sandsynligvis ville det, ved en gennemgang af alle de kvikke bemærkninger og brandere, der er i omløb på både den ene og den anden måde, vise sig, at der faktisk findes en stamtradition af tekster og billeder, der er forbeholdt murene.

Såvidt jeg ved, er det en ret ny ting, at så mange af de kvikke bemærkninger er kommet op på murene. Kunne man forestille sig, at grunden til den frodige udnyttelse af murene i 70erne og 80erne blev lagt i slutningen af 60erne med den tids Vietnamdemonstrationer, studenteroprør m.m.? Da tog i alle tilfælde en frodig plakatkunst fart, og gaderne fyldtes af demonstranter. Længe efter at »Ho Ho Ho Chi Minh!« havde gjaldet i Dag Hammarskjølds Allé, når demonstranterne løb storm mod

politikæderne foran den amerikanske ambassade, kunne man læse råbet på murene.

Men set i det lange perspektiv er de sidste årtiers opblomstring af graffiti-traditionen blot en sløjfe på en meget lang tradition.

Wildstyle graffiti

»På 183rd Street på Manhattans Washington Heights boede der en fyr på sytten år, som kaldte sig Taki 183. Han begyndte at sætte sit mærke i byens busser og tog, offentlige toiletter osv. Han var ganske vist ikke den første, der gjorde dette. Man havde startet på det allerede i 1960erne, men han markerede sig kraftigere end alle andre.«

Det er Martin Stoyanov, der fortæller i sin håndbog (5) i graffitiens historie og fremstilling »Graffiti – midt i en spraytid«, og han fortsætter: »I 1971 sporede en journalist fra The New York Times ham. Det resulterede i nogle artikler, hvor det blev beskrevet, hvordan han malede sine »tags« (amerikansk ord for mærke) overalt.

Denne omtale fik andre unge til at gå igang, og snart var murene sorte af tags. Til sidst kunne man næsten ikke skelne det ene navn fra det andet.

Nogle fandt så på at fremhæve egne mærker ved brug af anderledes og mere spændende bogstaver, f.eks. kinesiske skrifttegn eller oldgræske og kyriliske bogstaver.

Snart begyndte inskriptionerne igen at ligne hinanden, indtil et kvikt hoved fandt på at arbejde med farver. Andre fulgte hurtigt dette eksempel, og inden længe var der igen pladsmangel på mure og vægge. Løsningen var denne gang at male på togene, hvor der var masser af ledig plads. Hertil kom to iøjnefaldende fordele: 1. Togene stod ubevogtede på banerne om natten, og 2. Togene kørte rundt i New York City om dagen, dvs. at de kunne fungere som en slags »vandrende« udstilling.

Der blev snart voldsom rift om pladsen på togene. I begyndelsen malede man på den frie plads omkring ruderne, men efterhånden blev ruderne også inddraget.

Alt var naturligvis ikke lige godt. Nogle malede med kedelige standard-bogstaver, uden figuren, pilen og dedikationen – de tre kendetegn for den ægte graffitikunst på dette tidspunkt. De trivielle værker kaldtes – og kaldes stadig – for »Throw-ups«, hvorimod mere kunstneriske frembringelser kaldes »Burners«.

Efterhånden udviklede der sig en hel lille krig mellem de to udtryksformer. De ægte graffitikunstnere erklærede »Wildstyle War«. Deres værker blev vildere og flottere end nogensinde. Et billede kunne nu fylde en hel togvogn eller måske to!

Myndighederne og jernbaneselskabet besluttede at indføre kraftige modforholdsregler, bl.a. fordi passagererne klagede over, at de ikke kunne se ud af vinduerne. Man afsyrede togene, indførte politipatruljer, fængselsstraffe, indhegnede togene om natten med det såkaldte NATO-hegn og lod glubske hunde løbe frit rundt bag indhegningen, osv.

Det var vanskelige tider for graffitimalerne. Alligevel fortsatte de med at overmale eller »bombe« togene, selv om de ofte måtte gå langt for at finde en sikker »arbejdsplads«. De måtte passere strømførende skinner, uafskærmede broer eller snævre tunneler, når de skulle undgå myndighedernes og jernbaneselskabets påfund.

Trods alle disse besværligheder fortsatte graffitimalerne med deres kunst. Paradoksalt nok var det, der standsede dem til sidst, ikke myndighederne eller jernbaneselskabet, men en ny maler ved navn Cap. Cap brugte også spraydåse – ikke til masterpieces – men til at oversmøre de andres mærker med. Og Cap fik snart følgeskab af andre, der satte en ære i at ødelægge den ægte graffitikunst.

De seriøse graffitikunstnere måtte søge nye græsgange. De overvejede at male på de mange biler i storbyen, men opgav det igen. For det første var der ikke plads til rigtige masterpieces, og for det andet ville det blive opfattet som en virkelig grov krænkelse af den private ejendomsret – noget, der betragtes som en dødssynd i USA.

Det hele endte så med, at mange graffitikunstnere begyndte at male på lærred, hvilket naturligvis gav anledning til diskussioner. Nogle hævdede, at spontaneiteten nu gik fløjten. Andre fremhævede, at kun tags og throw-ups (egentlig opkastning, altså graffiti som er lavet meget hurtigt og spontant) kunne forbindes med ægte spontaneitet. Masterpieces og burners krævede altid planlægning og skitsearbejde.

Uanset om man har det ene eller det andet synspunkt, er graffiti i dag en del af vores hverdag. Graffiti-stilen indgår i mange produkter – briller, træningsdragter, stylter, cykler, sko, ja endda slikkepinde – og priserne på original graffitikunst er stærkt stigende.«

Således fortæller Martin Stoyanov. Hertil kan tilføjes, at som sagt var disse graffiti forhadte af myndighederne, fordi det koster det hvide ud af øjnene at rense tog og mure; men i sig selv var disse billeder hverken politisk, kønsligt eller på anden måde kontroversielle. Det eneste, der var meningen med dem, var at få sit navn, sin skrift placeret så mange steder som muligt. Men dyrkelsen af *navnet* i flot garnering var som skabt til den internationale kunsthandel, der altid er på jagt efter nyt og netop handler med »navne«. Ved hjælp af en solid markedsføring, som blev støttet af forskellige kulturpersonligheders dybsindigheder (6) og villige kunsthistorikeres udlægninger (7), blev graffiti noget, der kunne udstilles de fine steder,

f.eks. på Louisiana i 1984. Nu var det bestemt ikke længere kradsierier, nu var det kunst. Og det dannede publikum nikkede andægtigt.

Louisiana-udstillingen medvirkede til at wildstyle-graffitien blev kendt i Danmark. Det gjorde også den amerikanske film »Wild Style«, og fjernsynet bragte udsendelse derom. Desuden er der kommet adskillige prangende bøger om emnet.

Ideen med at skrive sit navn på mure og vægge er en stamtradition i graffitiens historie. Den findes så langt tilbage, man kender graffiti, og trives, som enhver ved, mangfoldige steder, lige fra lokummer til kirker, fra Rundetårn til de gamle træer i Dyrehaven, hvor forelskede har skåret og stadig skærer deres initialer ind i et hjerte. Rids i vinduesruder kendes også fra ældre tid. Nogle steder findes der ligefrem ophobninger af navne. Enhver der har ventet på tog på Charlottenlund station vil vide, at stationsvæggen er dækket af datoer og navne på folk, der også har ventet. Mange af datoerne går adskillige årtier tilbage.

I et forarbejde (8) til sit store værk *Orm og Tyr* har forfatteren Martin A. Hansen funderet over denne dyrkelse af navnet: »Det er stadig almindeligt at Folk ridser eller skriver deres Navn paa sjældne Steder, i svære Træer, i gamle Kirkemure. Nogle skriver det ogsaa i Nødtørfthuse, og alt dette skrivi kan forekomme os Daarskab og Tarvelighed. Men maaske er der en Rest af Fromhed deri, uden den skrivende ved det. Eller en Længsel. Om en stakket Stund er du borte, men dit Navn staa skrevet med Blyant hist og her paa sjældne Steder hvor du var. Og der holder Blyant længe. Jeg husker jeg i et Kirketaarn saa en Blyantskrift: Anders og Mathilde St. Hansdag 1853. Hvem ved mere noget om Anders og Mathilde? Selv deres Gravstene er nok længst forsvundne. Men her i Taarnet er lidt Sødme igen fra hin blussende Midsommerdag. Parret gaar forbi dig, som et Solstrejf gennem Døren, om du dvæler lidt ved Blyantskriften.«

Men hvad var og er drivkraften for de unge, der også i Danmark, i nattens mulm og mørke dekorerer togvogne, vanskeligt tilgængelige mure m.m.? Den 27. juli 1986 spurgte Jens Branner i *Politiken* en af de unge graffiti-kunstnere, den 14-årige Mads Brügger ud om dennes bevæggrunde. Når jeg citerer hele artiklen er det fordi den i sammenhæng på fortræffelig måde placerer graffiti i ungdomskulturen. »Den rødhårede Mads Brügger, 14 år, betragter med sine blege og beslutsomme øjne det natteater, som begynder på en udvalgt mur ude ad togsporene ved Svanemøllen, hvor det har en vis propagandaværdi – for det er jo alligevel berømmelsen, der trækker.

Først er der to kammerater, som tegner de første konturer op med en lys farve, andre bliver sendt ud som vagtposter. Så fyldes de meget koloristiske

Det skær' skolen i hjertet
når du ridser i bordet

Reklamen har kastet sig over graffiti. Et eksempel er dette pædagogiske klistermærke, udformet af Karsten Kofoed Blem som et af en serie i forbindelse med skoleskema udgivet af Bikuben.

Der har altid været forskellige meninger om graffiti. Poul Martin Møller gav i sin venlige parodi på sognebeskrivelserne »Lægdsgaarden i Ølseby-magle« (vist nok skrevet 1820) denne beskrivelse af et ridebillede. Af beskrivelsen fremgår det, at han ikke sætter dets kunstneriske værdi højt: »Et Fresko-Maleri (. . .) træffes paa Køkkenvæggen, ridset med Kul, 5 Kvarter fra Gulvet. Maleriet kan umulig forstyrre det rene Begreb ved at vække Tanken om Hund, Hest eller Ko. At Kunstneren selv paastaar, hans Hensigt var at skildre den graa Kat, omstyrter ej vor Synsmaade. Geniet har henrevet ham uden hans Bevidsthed og bragt ham til at fremstille en hel Dyreklasse.«

farver på, og endelig trækkes konturen op med sort, så hele billedet kan træde frem. For Mads Brügger er det nærmest som at opsætte et teaterstykke med de dyre spraydåser til 50 kroner stykket, og i nat skal der bruges 14. Mads Brügger har hidtil klaret sig udenom strisserne, men en kammerat blev taget, da han malede 500 meter fra en politistation. I samme øjeblik betjentene kom, kravlede han op i et træ og faldt ned og forstuede anklen, og så blev han kørt hjem af politiet, og alle hans dåser blev konfiskeret.

– Det er spændingen, forklarer Mads Brügger, ligesom at være rebel under revolutionen. Men nu er graffitien ved at uddø. Det ødelægger hele spændingsmomentet med den graffiti, som kom på Louisiana og skabte det paradoks for ungdommen, at borgerskabet på den ene side begyndte at købe graffiti-malerier for dyre penge, mens vi unge blev snuppet af politiet for at male på togvognene. Hvis du bliver betalt for det, så bliver du jo bare som en due, der har brækket vingen, siger han svævende, og det faremoment forsvinder, som bør være i al kunst.

Mads Brügger har nu selv fået bevilget 6000 kroner fra Kulturministeriet til de dyre spraydåser. Han er blevet udvalgt blandt 25.000 andre unge til at lave en film om graffiti for Kulturministeriet. Og så får han måske en aftale med DSB om at kolorere en mur – men det er nu gået meget bureaukratisk for sig, og det graffitiværk, vi skal lave til DSB, det bliver mest for at vise fremgangsmåden, hvordan man spraymaler.

Han ansøgte Kulturministeriet om penge til en film, der skulle vise hele graffitiens historie, både den legale og den oprørske . . . Mads Brügger og

hans jævnaldrende kammerater har selv lavet både drejebog og manuskript. Det rullende galleri skal filmes, Subway Art, der kom fra New York med de her graffiti-malede undergrundstog, men herhjemme blev ambitionen bare at male en togside færdig, og selv det er blevet håbløst, efter DSB har fået hunde og sikkerhedsvagter.

– Hvis DSB bare ville lade seks graffiti-malede vogne køre i omløb om året, siger Mads Brügger, så ville mange unge stoppe den destruktive vandalisme i kupeerne, hvor graffitikunstnere smører deres signaturer ud over stolesæderne som en hævn over DSB, der har givet kunsten så ringe vilkår.

Mads Brügger vil gerne snakke med selve mestrene inden for graffitien, Freeze og Dimmer – Dimmer er det fyld man lægger på graffitiens bogstaver, den ene af mestrene har taget sit navn efter det, forklarer han med ærbødighed. Jeg kender dem ikke så godt, men jeg har set dem engang. De er graffitiens Michelangelo og Picasso, og så er der de legendariske amerikanere som Seen, den som har set, dem ville jeg også gerne have i filmen. Men DSB og politiet skal selvfølgelig også have lov til at være med som vores forfølgere.

Han vil mene, at dengang den ny kunststrømning opstod i 1982-83 med den første graffiti på pakhuset i Frihavnen ved Nordhavn Station, da var det jo ikke så kunstfærdigt, som det er nu – så jeg spolerede næsten min moders kælder. NATO-graffitien havde kun de pompøse politiske slagord, og der er lokumsgraffitien med filosofiske notater. Men endelig har vi fået den egentlige graffiti-kunst, Wild Style, der adskiller sig fra alt det andet, som kan være meget charmerende, det har bare ikke de store kunstneriske mål.

Røde Mads Brügger har aldrig været en af de her døde disco-fisk, som bare flyder med strømmen og har mistet fantasien. Han stiftede i 13-års alderen bekendtskab med Michael Strunges opfattelse af disco-folket, Tolkien bragte ham ind i litteraturens verden, og så begyndte han at læse filosofi, Sartres eksistentialisme, Frihedens Veje – men det blev lidt intellektuelt for mig, forklarer han, det gik bedre med digte af Michael Strunge. Først havde han dog 11 år gammel kastet sig over det spæde edb.

– Men tro nu ikke, at alle vi normale unge er blevet edb-vrag, siger han. Jeg var kun opslugt af edb i halvandet år fra jeg var 11. Da havde ungdommen en vision om, at det var det nye kundskabens træ, som faktisk kunne bruges til alt. Men efterhånden begyndte edb faktisk at blive lidt trivielt for mig. Jeg fandt ud af, at jeg var begyndt at kede mig, at jeg var gået i baglås kreativt – lige pludselig vågner man op af den fagre edb-drøm, den krakelerer, og man finder ud af at det bare er en maskine som alle andre, en leg, et spil. Det er mest dem, som ikke nåede toget, der er så

6000 kr. i bøde for erklæret kærlighed

*Fra Dagbladet
Land og Folk 30.
december 1986.*

Det kan være dyrt at erklære sin kærlighed i Ringsted. Det har en ung og forelsket graffiti-kunstner måttet sande, efter at han har betalt en bøde på 6000 kr., for hvad politiet betegner som hærværk.

Den 16-årige »Vimmer« – som han kalder sig i forbindelse med sine graffiti-malerier – er forelsket i 14-årige Malene, og da Malene forleden kom hjem fra et par dages ophold i Jylland, stod kærlighedserklæringen fra Vimmer på skolens mur.

»Malene, jeg elsker dig.

Vimmer«, stod der med store farvestrålende bogstaver på Dagmarskolens mur. Så store var bogstaverne, at de kunne læses helt fra Ringsted station. Og så store var de, at Falck måtte tilkaldes for at rense muren for kærlighedserklæringen. Vimmer kunne ikke rigtigt løbe fra, at det var ham, der havde malet på skolens mur, så han valgte at acceptere at betale de 6000 kr. i bøde.

Malene og Vimmer kommer i øvrigt sammen nu, fortæller Malene. (RB)

ivrige nu, de vil stadig tro på, at de er blevet lukket ind i paradiset have med kundskabens træ, indtil de begynder at kede sig og det bliver en fantasidræbende fagre nye verden, og så tror jeg edb-verdenen vil forsvinde tilbage der hvor den hører hjemme i de offentlige institutioner og erhvervslivet.

Kreativiteten uddøde ikke hos Mads Brügger med edb, den kom igen i graffiti som en slags protest mod forurening og død – jeg følte mig tvunget til at søge tilflugt i fantasien, fortæller han, ligesom når man som lille drømte om at blive Batman og bare kunne det hele. Det er den fantasi, som kommer til live igen hos graffiti-malerne. En graffiti med utopier om stjernebyer, hvor man kan transportere alting ud i rummet, men samtidig de skræmmende visioner af mennesker, der lever i kloakker efter en atomkrig.

– Det kommer i bølger, skyldet op fra fortiden. I virkeligheden er graffiti helt tilbage fra de gamle hulemalerier, en angst udtrykt fra menneskets urtid.«

Lidt graffiti-historie

Om man skal begynde graffitiens historie med hulemalerierne i Sydfrankrig og Nordspanien, som Mads Brügger antyder, kan diskuteres. En anden, lige så diskutabel måde at gøre det, er at henvise til den tekst, som Gud med sin finger skrev på væggen hos kong Belsazzar, sådan som det er beskrevet i Daniels bog kapitel 5: »Mené mené, tekel ufarsin!« stod der.

Det skal betyde: Gud har talt dit riges dage og gjort ende derpå. Du er vejlet på vægten og fundet for let. Dit rige er delt og givet til Medien og Persien.

Fastere grund under graffitiens historie fik man dog, da man begyndte at udgrave Pompeji, som var blevet begravet under lava og aske ved Vesuvus udbrud i år 79 e.Kr. På husmurene stod der både valgpropaganda, frække bemærkninger, drillerier og meget andet. Så mange uartigheder var der, at en person på muren havde skrevet: »Jeg beundrer dig mur, at du ikke er faldet i ruiner, du bærer så mange skribenters afskyeligheder.« Også dengang skrev man graffiti til hinandens graffiti: »Alle skriver her på væggen, undtagen mig.« De mange inskriptioner gjorde livet i spøgelsesbyen levende for arkæologerne. For filologerne blev de kærkomne kilder til studiet af dagligsproget. Inskriptionerne findes udgivne af Ernst Diehl (9), og Helen Tanzer (10) har pustet liv i dem. Klassiske forfattere som Plinius den yngre, Martial og Plautus har i øvrigt nævnt graffiti i deres værker (11).

Den engelske historiker G.G. Coulton (12) var i 1915 den første til at gøre opmærksom på de middelalderlige graffiti i kirkerne og deres betydning som kilder bl.a. til oplysning om kirkebygningernes historie. Han interesserede sig især for bygmestrenes arbejdsskitser, positionsmærker, bomærker m.m. Egentlig systematisk indsamling og udforskning af middelalderlige graffiti fra et bestemt områdes kirker fik man dog først i 1967 (13) med V. Pritchards smukke bog »English medieval graffiti«. Hun undersøgte landsbykirkerne i en stor radius omkring Cambridge og gjorde fine fund, både indskrifter og billeder, indimellem rene perler af tegnekunst. Hun prøvede at tolke billederne, hovedsageligt ved at sammenligne med andre billedkilder, og hun prøvede at udrede forskellige graffiti-traditioner. Vigtig er hendes understregning af dateringsproblemerne, som er afgørende for en virkelig forståelse af middelalder-graffiti.

Som V. Pritchard er inde på, så kan studiet af graffiti ikke isoleres fra studiet af billed- og ordkunst i øvrigt. De bør f.eks. sammenholdes med andre mere frimodige billeder, som fandt en plads, omend ydmyg, i kirkerne. Jeg tænker specielt på misericorderne (14). De var placeret under sædet på korstolene, for at celebranterne også kunne hvile sig, når de skulle stå op, og denne lave placering åbnede for et frispog, der minder lidt om graffitiens. – Men vi har jo også frimodige kalkmalerier i Danmark. Der var vide rammer for frispog i de middelalderlige kirker; men *hvor* vide var de? En vurdering af de middelalderlige kirkers rammer for frispog, for officielt sprog og modsprog, er påtrængende.

I Danmark er et studium af middelalderlige graffiti som en del af den samlede hellige og verdslige billedverden næppe kommet igang endnu. I værket »Danmarks kilder« er udgiverne blevet mere og mere opmærksomme på emnet, og flere og flere graffiti bliver opdaget i kirkerne. Den ene

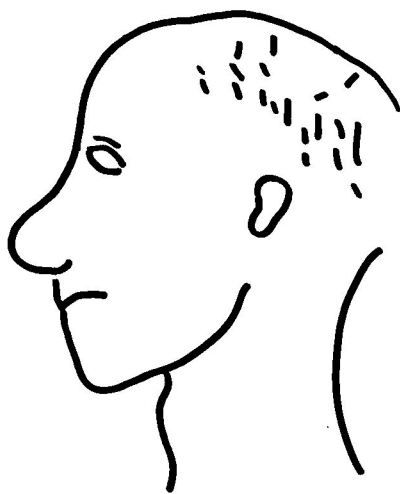
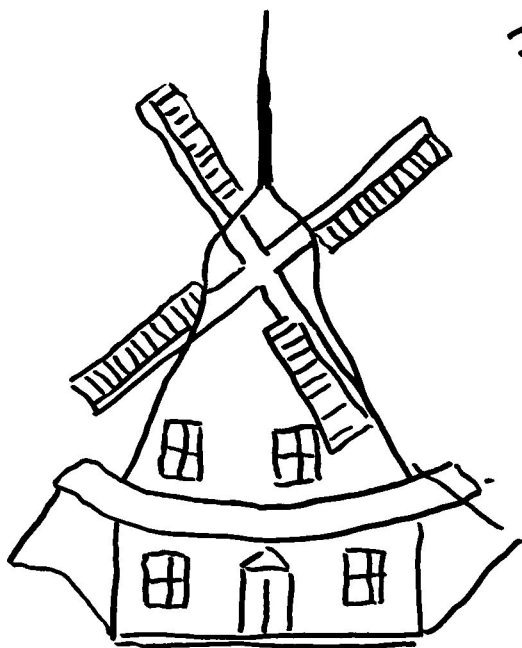
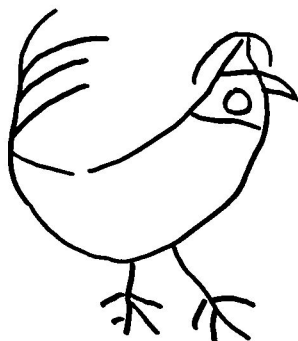

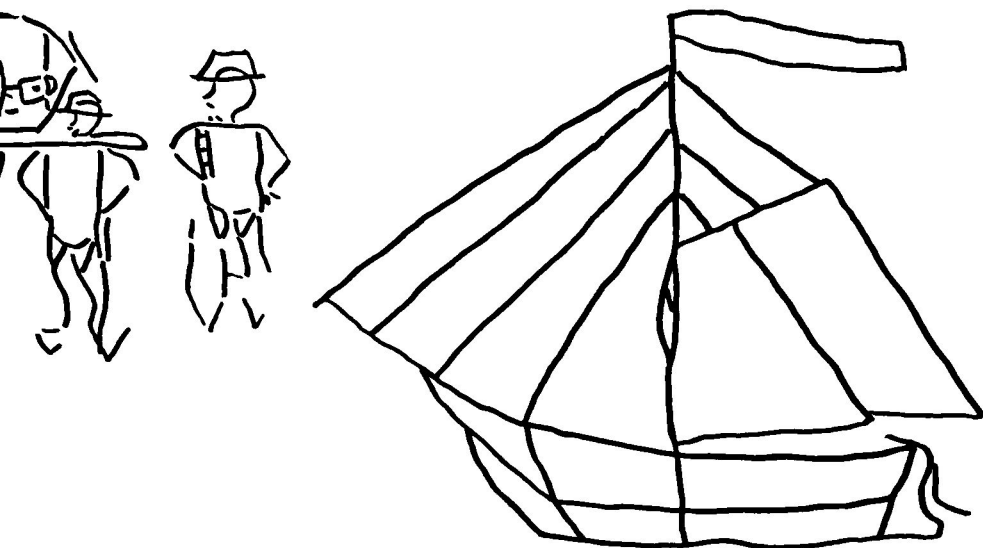
af redaktørerne for »Danmarks kirker«, Elna Møller (15) skrev i 1968 en morsom artikel, hvori hun fortalte om nye og gamle fund i kirkerne. Ejendommeligt nok går Anders Bæksted i sin håndbog »Danske indskrifter« (16) let hen over graffiti. Han nævner begrebet og henviser til et par bøger om inskriptionerne i Pompeji. Dog vil der naturligvis i de talrige navneindridsninger i danske kirker være muligheder for at supplere studiet af den officielle epigrafik med studier af den mere uofficielle. V. Pritchard gør i sin ovenfor nævnte bog meget ud af dette emne.

Martin Blindheim (17) fra Universitetets Oldsaksamling i Oslo har siden begyndelsen af 1950'erne beskæftiget sig med de mange graffiti, han dengang opdagede i de norske stavkirker. I 1985 (18) kom, som en foreløbig slutsten på dette arbejde, hans pragtfulde bog »Graffiti in norwegian stave Churches«. Ikke blot har han på fortræffelig måde gengivet billederne og gjort dem klare for læseren; men han ledsager også disse lette fugle, springende heste, portrætter, grise, løver og underlige tegn med nogle vigtige synspunkter. Først og fremmest dette, som han argumenterer overbevisende for, at de mange indendørs graffiti er udført af håndværkere, der var med til at bygge kirken, og at de er udført før biskoppen indviede kirken. De udendørs graffiti er derimod udført senere af folk på stedet. Hensigterne med de forskellige grupper af tegn og billeder er han forsigtig med at tage alt for håndfast stilling til. Tidsfordriv ligger bag en del af dem, en del er kristne symboler, og nogle er muligvis profylaktiske, altså forebyggende eller ligefrem ondtafværgende tegn. Kan man ikke på flere måder sammenligne disse billeder med trylleformlerne? Også de er, om jeg så må sige, skåret og ridset hen over en svært gennemskuelig blanding af kristelig og mindre kristelig tro, af magi og overlevering. Kunne der tænkes at være direkte forbindelser?

Der ligger mange gåder og venter på deres løsning, når det gælder de middelalderlige graffiti. Disse flygtige billeder, som næppe var tiltænkt en eftertids nysgerrige og vurderende øjne, må man nærme sig på kattepoter. På en måde har man fornemmelsen af at være meget tæt på de mennesker, som lavede dem, så *private* virker de, så nøgne; på en anden måde føler man sig mere på afstand af dem, end af de færdige kunstværker, som håndværkerne var bestilt til at lave. De havde et mere helstøbt og gennemskueligt, et mere officielt sprog at henvende sig i. Graffitiens uofficielle sprog har vi endnu ikke gennemskuet, det mumler og nynner og gækker os ved sin tilsyneladende tidløshed.

Til de nævnte bøger om gamle graffiti bør føjes Asger Jorns pragtværk »Signes gravés sur les églises de l'Eure et du Calvados« (19). Det er bl.a. i denne bog om de skandinaviske graffitomaners hærgen i Nordfrankrig, Guttorm Gjessing hævder at kunne trække forbindelser mellem bronze-

Rentegninger af afsnitninger af indridsninger på egepanelerne i Tønder gamle byfængsel, nu i Tønder Museum, foretaget af Eske K. Mathiesen.

De fire fængselsceller, der blev indrettet 1811 og fungerede indtil 1916, er et sandt arsenal af graffiti, panelerne er dækket af dem. Under første verdenskrig sad her russiske krigsfanger, og det har sat sine spor på væggene. Der er mange indskrifter med kyriliske bogstaver.

I disse billeder kan man ordentligt studere, hvordan den folkelige billedkunst arbejder med menings- eller fortælleperspektiv, dvs. det vigtige fremhæves, uanset at det strider mod den fine kunsts regler for perspektiv.

Det var ikke de store forbrydere, der sad her, mest subsistensløse, som frivilligt søgte ly vinteren over, eller håndværkere, der var blevet sat ind for værtshusuorden. Et godt håndslag præger ikke så få af skæringerne, og poesi er der skam også:

*Gefährlich ist es am Leim zu lecken,
Und schrecklich ist des Tigers Zahn,
Doch – das Schrecklichste der Schrecken ist
Den Kupferschmied am Arsch zu lecken,
Denn – da sitzt Grünspan dran.*

Det mest interessante af billederne her på siden er måske det med begravelsen. Er den militærisk eller er det et uniformeret ligbærerlaug? Og er kisten virkelig åben eller har kunstneren blot ønsket også at vise liget i kisten?

alderens helleristninger og senere tiders graffiti, en idé der i samme bog imødegås af Michel de Bouard (20) og i anden sammenhæng af Martin Blindheim (21). Jorn har i flere sammenhæng interesseret sig for graffiti, og på Silkeborg kunstmuseum opbevares bl.a. de af ham tilvejebragte fotografisamlinger af graffiti fra gotlandske kirker. De indgår i S.I.S.V. (Skandinavisk institut for sammenlignende vandalisme). Det blev oprettet af Jorn med Gerard Franceschi som fotograf i årene 1961-66. Arkivet er endnu ikke tilgængeligt. Det omfatter godt 25.000 optagelser af oldskandinavisk og europæisk kunst, indtil omtrent år 1500.

Jorn ser i høj grad på billederne som billedkunstner. Han bruger øjnene, hvilket er uhyre forfriskende. Tolkningerne kan man undertiden diskutere. I det hele taget er overfortolkninger en nærliggende fare ved studiet af ældre graffiti, – såmænd også ved nyere. Det, som ligner en hed tryllerune, kan være rent tidsfordriv. Og tænk, hvad den fulde mand i Pompeji ville have sagt, hvis han havde set, hvor alvorligt generationer af filologer har taget hans små sjofoter?

Hvad kan graffiti fortælle?

Når man står over for graffiti, det gælder særlig de ældre, melder der sig en følelse af nærvær. Man er pludselig tæt på et menneske, en håndskrift og en situation for længe siden. På samme måde, som man kan finde tegninger og tekster, *marginalia*, i marginen på gamle håndskrifter, bliver graffiti til en slags tegninger i marginen af kulturhistoriens store bog. Her slap det ud, de små forkerte bemærkninger og billeder, som ikke fandt plads i den regelrette, officielle fremstilling. Ligesom den irske munk (22) i det gamle håndskrift skrev et lille vers om solsorten, som han med ét hørte midt i arbejdet, således har latinskoledrengen i Sæby (23) set det friske havlys strømme ind ad vinduet og har i korstolen skåret sit drømmeskib med luft i sejlene.

Graffiti er det uofficielle sprog, selvom graden af uofficielhed er et interessant kapitel i alle tilfælde når det gælder graffiti i kirker. Men graffiti repræsenterer i alle tilfælde ofte meninger, holdninger og andet, der ikke slap ud på anden måde. Undertiden er graffiti ligefrem modsprog, har i alle tilfælde ofte modsprogets opfordrende og aggressive tone. En større eller mindre ulydighed – foruden en duft af tidsfordriv – klæber til genren, eller genrene. Som jeg har antydnet rummer begrebet flere genrer eller udtryksformer. Er graffiti, som det står på muren, f.eks. billede eller tekst? Hvornår bliver teksten til billede og hvornår bliver billedet til tekst?

Hvem laver graffiti? Man ser aldrig nogen i aktivitet. – Bortset fra

Hovedsagen i dette xylografi fra 1864 »Paa Strandvagt ved Als Sund« er selvfølgelig granaten, der laver ravage. Men ved siden af døren har en soldat på vagt tegnet billedet af sig selv og sin drømmepige Sidse. Museumsinspektør Elna Møller fortæller iøvrigt, at hun – under sine kirkeundersøgelser – er truffet på adskillige ridsebilleder lavet i kirketårnene af vagtsoldater under de slesvigske krige.

Billedet stammer fra Axel Liljefalk og Otto Lützens »Vor sidste kamp for Sønderjylland«. København u. å.

wildstyle-graffiti ved man meget lidt derom. Alle samfundslag synes at være aktive, men der findes mig bekendt ingen undersøgelse deraf.

Hvorfor studere graffiti? En af veteranerne i udforskningen og indsamlingen af graffiti, den amerikanske professor Allen Walker Read (24) svarer: Fordi de er fremstillet af folket og kan skaffe indsigt i folks holdninger.

Udforskningen af graffiti kan uden tvivl skaffe interessant materiale til både folklorister, historikere, kunsthistorikere, sprogforskere, arkæologer, sociologer – ja har allerede gjort det, viser litteraturen. Men der er muligvis særlige emner, som studiet af graffiti i særlig grad kan belyse. Lad mig blot nævne ét: Erotisk liv og erotiske holdninger. Under alle omstændigheder vil de kommende års udforskning af graffiti føre til, at folkets røst i kulturhistorien vil blive lidt tydeligere. Til visse tider måske noget øllet og vrøvlet, til andre tider uartig eller ligefrem skarp og oprørsk.

Man kan vaske skoleborde rene, man kan hvidte lokumsvægge over. Man kan true med bøder og fængsel, og man kan på mange måder prøve

at regulere den ældgamle, tilsyneladende uopslidelige aktivitet. Men graffiti er ukrudt, og de kommer igen som tidsler og mælkebøtter gør det. Graffiti bryder sig pokker om både god smag, dannelse og forbud – og om de æstetiske omklamringer de har været udsat for på det sidste.

Bibliografisk opsamling

Hensigten med denne artikel har været at fortælle lidt om graffiti, især ved at omtale nogle bøger om emnet. Her til sidst skal jeg anføre nogle artikler og bøger, der ikke kom med i selve fremstillingen, og som ikke er nævnt i noterne. De bøger, jeg i det hele har nævnt i denne artikel, skal ikke give det ud for en fuldstændig bibliografi. Emnet har mediernes, folks og forskernes bevågenhed i disse år, og det betyder, at der bliver skrevet meget. Interesserede vil i Dansk artikelindeks og (indtil 1978) Dansk Tidsskrift Index og Aviskronik index kunne finde adskilligt mere; det vil også være tilfældet i Internationale Volkskundliche Bibliographie, der har haft opslagsordet graffiti siden 1969-70. Jeg må i sandhedens interesse sige, at jeg ikke selv har læst alle de skrifter, jeg nu anfører:

- Abel, Ernest L. & Buchley, Barbara E.: *The Handwriting on the Wall: Towards a Sociology and Psychology of Graffiti*. London 1977.
- Alexander, Bob: Male and female rest room graffiti. *Maledicta*, vol. II, 1978, side 42-59.
- Anderson, R.C.: *Danish Drawings of fifteenthcentury Ships. The Mariners Mirror*, vol. XXIII, 1937.
- Appuhn, Klaus D.: *Graffiti*. Die bibliophilen Taschenbücher Nr. 351. Dortmund 1982.
- Appuhn, Klaus D.: *Graffiti II*. Die bibliophilen Taschenbücher Nr. 471. Dortmund 1985.
- Borsook, Eve: *The Mural Painters of Tuscany*. Oxford 1979.
- Brassai: *Graffiti*. Stuttgart 1960. (En mesterfotografs skildringer af graffitien på murene i Paris).
- Charoux, Jac.: *London Graffiti*. London 1980.
- Cooper, Martha & Chalfont, Henry: *Subway art*. London 1984.
- Dagrin, Bengt: *Världen er skiti! Leve graffiti!* Stockholm 1980.
- Freeman, Richard: *Graffiti*. London 1966.
- Holst, Hans og Welin, Ulla S. Linder: *Graffiter*. Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder V, sp. 407-410. København 1960.
- Haastrup, Ulla: *Tegne- og linjekunst*. Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder XVIII, sp. 162-163. København 1974.

- Jentsch, Thunar: Cologne Graffiti. Die bibliophilen Taschenbücher Nr. 457. Dortmund 1985.
- Jones-Baker, Doris: Old Hertfordshire Calendar. Chichester 1974.
- Jones-Baker, Doris: The Folklore of Hertfordshire. London 1977.
- Jones-Baker, Doris: The Graffiti of Folk Motifs in Cotswold Churches. Folklore vol. 92:ii, 1981. (Doris Jones-Baker har varslet en bog om »English Folklore in Graffiti«.)
- Kilroy, Roger: Graffiti: The Scrawl of the Wild: The Great Graffiti of our Times. London 1979.
- Kohl, Herbert & Hinton, James: Golden Boy as Anthony Cool. A Photo Essay on Naming and Graffiti. New York 1972.
- Krenkel, Werner: Pompejanische Inschriften. Leipzig 1961.
- McLean, William: Contribution à l'étude de l'iconographie populaire de l'erotisme. Recherches sur les bandes dessinées et photohistories de langue française dites »pour adultes« et sur les graffiti de Paris et de ses alentours. Paris 1970. (Collection Érotisme populaire.)
- Nelli, Andrea: Graffiti a New York, 1968-1976. Lerici 1978.
- Reisner, Robert: Selected Scrawls from Bathroom Walls. New York 1967.
- Reisner, Robert: Graffiti, Two Thousand Years of Wall Writing. New York 1971.
- Reisner, Robert & Wechsler, Lorraine: Encyclopedia of Graffiti. New York 1974.
- Stocker, Terrance L., Dutcher, Linda W., Hargrove, Stephen M., Cook, Edwin A.: Social Analysis of Graffiti, Journal of American Folklore 85. (1972), 356-366.
- Togeby, Ole: Skriften på væggen. Mål & Mæle 4, 1984. Side 20-32.
- Yu, Timothy & Jang, Jonathan: The Thinking Man's Graffiti: Public Opinion from College and University Restrooms across the Nation. Berkeley, Calif. 1975.

Til sidst et emne, som har været strejft i det foregående: Lokumsgraffiti. På dansk findes to udmærkede bøger om emnet. Den ene er Ulrik Roos og Michael Rütz: Retiradekunst. København 1968. Denne billedbog – der også skal ses i sammenhæng med 60ernes såkaldte seksuelle frigørelse – er en dokumentation af særligt de erotiske lokumsgraffiti. Den anden er Anders Enevigs »Lokumsdigte og retiredevers. Graffiti – når det er værst«. Odense 1980.

Men den altid vågne folkemindesamler Evald Tang Kristensen var allerede 1924 opmærksom på emnet. I et brev (25) til arkivar Hans Ellekilde på Dansk Folkemindesamling giver han udtryk for, at »Den

Christen Dalsgaard malede i 1877 billedet »En dreng, der ikke maa komme ud, før han har læst sin lektie.« Det er hentet fra Knud Søeborgs bog Christen Dalsgaard og hans Kunst. København 1902.

Poesi, der findes optegnet på Statsbanernes Lokummer, særlig ovre på Fyen, er ligefrem overvældende saftig. Men i Kjøbenhavn er det da endnu mere.« Ellekilde svarer seks (26) dage efter, at han skam ikke er blind for emnet, »jeg har i al Fald paa Artilleristernes Lokum set (en) af de morsomste Parodier paa Efterklangslirik som jeg nogensinde har set. Det lyder saalunde:

Solen synker. Dagen lider
mens jeg sidder her og skider
Streng i mit Bryst sig rører,
mens jeg langsomt Røven tørrer.«

Såvidt jeg ved, uddybede Ellekilde ikke siden sin interesse for denne folkepoetiske genre.

Noter

1 DFS 1987. 2 F.eks. Asschenfeldt's danske graffiti. København 1985. Flere Asschenfeldt's illustrerede graffiti, samlet og udvalgt af Roger Kilroy. København 1985. Endnu flere Asschenfeldt's illustrerede graffiti, samlet og udvalgt af Roger Kilroy. København 1985. Asschenfeldt's illustrerede graffiti, samlet og udgivet af Roger Kilroy, København 1985. Kristian Kristiansen: Skriften på væggen – de bedste graffiti. København 1986. Torben Olsen: Graffiti 1984. København 1984. Torben Olsen: Graffiti Folkets røst. København 1985.

Torben Olsen: Schlüter er en bytter. København 1985. Torben Olsen: Skolegraffiti. København 1986. Niels Søndergaard: Graffiti. København 1983. Niels Søndergaard: Graffiti for viderekomne. København 1984. Graffiti Ordbog. Vægskriblerier fra A til Z. (Originaltitel: Bob Barclay: A Dictionary of Graffiti.) Oversat og bearbejdet af Eli Krüger. Bagsværd 1984. 3 København 1984. 4 Se f.eks. Ulf Palmenfeldt: Folkhumor i fotostat. Stockholm 1986. 5 København 1985. 6 F.eks. Norman Mailer i Mervyn Kurlansky, Jon Naar & Norman Mailer: The Faith of Graffiti. New York 1974. 7 Se f.eks. bidragene i kataloget til udstillingen på Louisiana 8. september – 7. oktober 1984 »New York Graffiti«. 8 Kirkebanken. Et udkast. Askov 1952. Side 18-19. 9 Ernst Diehl: Pompeianische Wandinschriften. Kleine Texte für theologische und philologische Vorlesungen und Übungen 56. Bonn 1910. 10 Helen H. Tanzer: The common people of Pompeii. A study of the graffiti. The Johns Hopkins University Studies in Archaeology. No. 29. Baltimore 1939. 11 Se note 10, side 5. 12 G.G. Goulton: Mediaeval Graffiti. Proceedings of the Cambridge Antiquarian Society, vol. XIX, 1915. Coulton har også diskuteret og eksemplificeret emnet i sin bog Art and the Reformation. New York 1928. 13 Cambridge 1967. 14 Dorothy & Henry Kraus: The hidden World of Misericords. London 1976. 15 Elna Møller: Tegn og underlige gerninger. Festskrift til Mogens Koch. København 1968. 16 København 1968. 17 Martin Blindheim: Ristninger. Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder XIV, spalte 346-350. København 1969. 18 Oslo 1985. 19 København 1964. Asger Jorn har også i to andre bøger omtalt og anvendt graffiti: Tegn og underlige gerninger. Århus 1969. Indfald og udfald. Århus 1972. 20 Asger Jorn: Signes graves . . . side 111. 21 Se note 16. 22 »Skriveren i skoven«. Oversat af Eske K. Mathiesen i bogen »Fra spætternes have«. København 1976. Side 59. Se også noterne side 90-92. 23 Korstolene i Sæby kirke er spækket med graffiti. C. Nørrelykke har skrevet om dem i Vendsyssel Tidende, 19. juli 1964. »De gamle munkestoles tale om drømme og mennesker.« Arne Emil Christensen jr. har skrevet specielt om skibsbillederne i Sæby kirke: Skipsristningene i Sæby kirke. Årbog Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg 1969. Side 82-100. 24 Graffiti as a Field of Folklore. Maledicta 2, 1978. Side 15-31. (Indeholder fine litteraturhenvisninger.) Read udgav også Classic American Graffiti. Lexical Evidence from Folk Epigraphy in Western North America. A Glossarial Study of the Low Element in the English Vocabulary. Maledicta Press Publications 6. Waukesha, Wisconsin 1977. (Bogen blev første gang udgivet som privattryk i 1935.) 25 Se Eske K. Mathiesen: Tyve breve til folkemindesamleren Evald Tang Kristensen. Foreningen Danmarks Folkeminder 1983. Side 61. 26 DFS 1929/143 Breve til Tang Kristensen. Hans Ellekilde 22. december 1924.

Tak til bibliotekar Åse Rørdam for hjælp undervejs.

Summary

Graffiti, new and old

Eske K. Mathiesen's article »Graffiti, nye og gamle« gives us an idea of much of the more or less serious literature there is on graffiti. Apart from this the article contains samples from a collection of graffiti in Nørrebro, Copenhagen, and a number of comments on research into graffiti.